

ETT NYTT LÅGVATTENMÄRKE

Publicerad idag 13:00 Lästid 6 Min

Illustration: Kvartal

Presidentens nyckfullhet kan komma att göra historiska erfarenheter obsoleta, skriver Fredrik Sjöholm, professor och vd för IFN, som har tre råd för hur vi ska skapa en ny balans mellan USA och Europa.

SKRIBENT

FS **FREDRIK SJÖHOLM**

PRESENTERAS AV

HENRIK HÖJER

TANKAR AV

När **Donald Trump** tillträdde sin andra mandatperiod som USA:s president i januari 2025 signalerade han omedelbart en mer transaktionell hållning gentemot omvärlden, med fokus på tullar, bilaterala överenskommelser och tydligare krav på allierade. Ett år senare har

friktionen mellan EU och USA blivit uppenbar och alarmerande; europeiska regeringar upplever att ekonomiska verktyg används som hävstång i säkerhetspolitiska frågor och att samordning inom den transatlantiska gemenskapen oftare ersätts av ultimativa signaler.

Det senaste utspelet rör Grönland, ett danskt självstyrande territorium. Trump har åter aktualiserat idén om att USA ska ta kontroll över Grönland och hotar med tullar för att uppnå sitt mål. Han har tidigare inte uteslutit militärt tvång, något han sedan har tagit tillbaka – men uttalandet väcker stor oro.

Reaktionerna i Europa har varit hårda.

Många tidigare kriser

Historiskt har relationen mellan USA och Europa även tidigare haft djupa kriser, men dagens situation sticker ut genom att den uttryckligen rör territoriell suveränitet i ett Natoallierat land. Icke desto mindre kan det vara lärorikt att beakta några tidigare kriser i den transatlantiska relationen.

En parallell till dagens konflikt är Suezkrisen 1956. När Storbritannien och Frankrike (tillsammans med Israel) anföll Egypten efter Nasserregimens nationalisering av Suezkanalen satte USA hårt tryck på sina allierade att avbryta operationen. Krisen var dramatisk och förnedrande för London och Paris. USA använde även finansiella påtryckningar som bidrog till reträtten. Likheten med idag är att allierade offentligt hamnar på kollisionskurs och att ekonomiska medel får en tydlig geopolitisk funktion. Skillnaden är att Suez handlade om en konflikt i en tredje region; USA försökte inte omförhandla europeisk territoriell status.

***”Först upptrappning och symboliska
markeringar, därefter intensiv
diplomati för att hitta en utväg som inte
ser ut som reträtt”***

På 1970-talet kom en mer institutionell slitning. **Henry Kissinger** lanserade 1973 det som kallades ”*Year of Europe*”, ett försök att omförhandla roller och ansvar i den transatlantiska relationen och samtidigt få europeisk integration att ligga i linje med amerikanska prioriteringar. Likheten med idag är frågan om villkoren för partnerskapet: hur mycket Europa kan agera självständigt och vad USA kräver i gengäld för sitt säkerhetsengagemang. Skillnaden är att 1973 års konflikt främst rörde process och inflytande – inte ett territoriellt anspråk.

Euromissilkrisen kring Natos så kallade dubbelspårsbeslut 1979 visar hur snabbt legitimitet och förtroende kan erodera när allierade uppfattar USA:s strategi som farlig. Beslutet innebar att Nato både skulle förhandla med Sovjetunionen om att begränsa medeldistansrobotar och samtidigt förbereda utplacering av nya amerikanska robotar i Europa om förhandlingarna misslyckades.

Det väckte oro i två riktningar: dels hos dem som började tvivla på om USA verkligen skulle riskera egna städer för att försvara Europa, dels bland dem som var rädda för att Europa skulle bli första slagfältet vid en kärnvapenkonflikt. Resultatet blev massprotester och politisk turbulens i flera länder. Likheten med idag är att europeiska regeringar pressas av inrikesopinion och att allianssammanhållning sätts under press. Skillnaden är att 1979 års beslut motiverades av ett gemensamt hot (Sovjetunionen), medan Grönlandsfrågan är en konflikt mellan allierade.

Ett annat lågvattenmärke

Ett annat lågvattenmärke i relationen är splittringen kring Irak 2003. Frankrike och Tyskland motsatte sig invasionen, och Europa delades politiskt. Nato som organisation spelade ingen roll i beslutet att gå i krig eller i själva krigföringen, eftersom enigheten saknades. Många europeiska aktörer upplevde att USA drev igenom sin linje utan att respektera europeiska riskbedömningar.

En senare allvarig men annorlunda konflikt var Snowdenavslöjandena 2013. Övervakning av europeiska ledare och omfattande datainsamling skapade en förtroendekollaps, särskilt i Tyskland, som beskrevs som den största sedan Irak. Likheten med idag är den psykologiska känslan av att USA inte behandlar Europa som jämbördig partner. Skillnaden är att

Snowden handlade om normer och integritet, inte om territoriell status eller tullar.

Även handelskonflikter har varit skarpa. När USA införde stål- och aluminiumtullar 2018 svarade EU med rebalanseringsåtgärder i linje med WTO-regler. Då var konflikten i grunden en klassisk handelstvist. Dagens läge är mer känsligt eftersom tullhoten explicit kopplas till ett geopolitiskt krav om Grönland, vilket höjer insatserna och gör kompromisser svårare.

”Ju mer splittrat Europa uppträder, desto mer inbjuder det till testande i handel, i säkerhet och i frågor som rör suveränitet”

Vad kan vi förvänta oss framåt? Historien antyder ett återkommande mönster: först upptrappning och symboliska markeringar, därefter intensiv diplomati för att hitta en utväg som inte ser ut som reträtt. Suez och flera handelsbråk visar att kostnader för marknader, företag och säkerhetssamarbete ofta driver fram en pragmatisk nedväxling. Samtidigt gör Grönlandsdimensionen krisen svårare; suveränitet är sällan förhandlingsbar.

Vidare agerar Trump på ett sätt som tycks trotsa all rationalitet och förutsägbarhet. Presidentens nyckfullhet kan komma att göra historiska erfarenheter obsoleta.

All förutsägbarhet är borta

En rimlig förväntan är därför en period av motreaktioner och ökad europeisk ekonomisk och säkerhetspolitisk samordning, parallellt med försök att omdirigera konflikten mot mer praktiska lösningar, till exempel gemensamma arktiska säkerhetsarrangemang snarare än ett faktiskt ägarskifte. Agerandet mot USA kommer att bli hårdare.

Att som vid förra årets handelskonflikt acceptera ett avtal som höjde amerikanska tullar och sänkte europeiska var, när det gjordes, rimligt.

Detta dels eftersom tullar är så beskaffade att de framför allt straffar de egna medborgarna, dels eftersom avtalet tycktes ge en förutsägbarhet för europeiska företag. Det sista var tyvärr en villfarelse.

President Trump har visat att för honom betyder avtal ingenting. Det vi är överens om idag är överspelat i morgon. Resultatet är att all förutsägbarhet är som bortblåst. Vidare tycks det som att det tidigare avtalet har befast president Trumps bild av EU som en svag aktör som USA kan behandla som man vill. EU har därigenom få alternativ till att framöver svara med egna handelspolitiska åtgärder.

Förslagsvis höjer EU tullarna i samma storleksordning som USA höjer sina.

När det gäller annan politik i den nya globala verkligheten gör EU en del saker riktigt bra. Unionen har visat på en förmåga att förhandla och ingå frihandelsavtal med stora och viktiga aktörer som Mercosur, Indien och Indonesien.

Det som också behövs är en vitalisering av europeisk ekonomi. Exempelvis skulle tysk ekonomisk tillväxt med råge uppväga den negativa effekten av amerikanska tullar. Tyvärr är det inte självklart att viktiga men svagpresterande länder som Tyskland och Frankrike kommer att klara av den omställning som då krävs. Här är stora delar av Norden och Baltikum ett föredöme med välfungerande ekonomier. Vidare är den stora europeiska marknaden en styrka, men en styrka som inte fullt ut utnyttjas. Att vårda och fördjupa den gemensamma europeiska marknaden har kanske aldrig tett sig lika viktigt. Ett exempel som är värt att nämna är de kostsamma och till synes onödiga regleringar som motverkar en integration av tjänstehandeln.

Tillfälle till mognad

I den meningen kan den nuvarande krisen paradoxalt nog bli ett tillfälle till europeisk mognad. Det handlar inte om att vända USA ryggen, utan om att återställa balans: att göra Europa mindre sårbart för politiska kast i Washington, utan att ge upp den transatlantiska länken där den fortsatt är oundgänglig. En sådan balans kräver tre saker.

För det första: trovärdig styrka. Om handelspolitiska hot används som påtryckningsmedel måste EU visa att priset för eskalation också blir kännbart på amerikansk sida.

För det andra: strategisk uthållighet. Kriser med USA tenderar att komma i vågor; ett effektivt svar måste byggas som en politik för flera år, inte som improviserade motreaktioner från vecka till vecka.

För det tredje: institutionell disciplin. Ju mer splittrat Europa uppträder, desto mer inbjuder det till testande i handel, i säkerhet och i frågor som rör suveränitet.

Sammantaget pekar erfarenheten från tidigare transatlantiska kriser mot att temperaturen så småningom kan sjunka, men inte nödvändigtvis återgå till det gamla. Den lärdom som bör dras är därför att Europas bästa försäkring inte är hoppet om att nästa utspel blir det sista, utan att bygga robusthet: starkare egen ekonomi, fördjupad inre marknad och en säkerhetspolitisk förmåga som gör partnerskapet med USA mer jämbördigt.

Först då kan relationen åter bli stabil, inte därför att den saknar konflikter, utan därför att den tål dem.

FS

FREDRIK SJÖHOLM

Professor i internationell ekonomi och vd för Institutet för Näringslivsforskning (IFN).

HENRIK HÖJER

Redaktör för vetenskap, historia och samhälle

TANKAR

KVARTAL

REDAKTIONEN • 3 TIM

Vad tycker du? Kommentera här.

 10